

L'esperança segons Darwin

Cristian R. Altaba,

professor associat del Departament de Filosofia i Treball Social de la Universitat de les Illes Balears

Sovint aflora una idea prou estesa a la nostra societat mil·lenarista, segons la qual la perspectiva darwinista de la vida condueix a un fatalisme incòmode: la crua naturalesa seria un agent destructor i negatiu, enemic de l'essència de l'individu que exhorten les lletres i les humanitats. Aquesta visió va acompanyada en general de la percepció que l'ésser humà és en el fons egoista i dolent, cruel i violent... i com a exemple demostrador es proposa qualsevol desgràcia que hagi fet titulars. Però és realment això el que ens diu Darwin?

Les lectures massa superficials, i fetes a través de prismes massa ideològics, han donat una gran varietat d'aplicacions del mateix terme "darwinisme". Així, des dels anarquistes bakunians fins als hipercapitalistes neoconservadors, seria difícil trobar un bocí del ventall polític que no hagi reclamat com a pròpia la suposada base científica que els donaria la teoria darwinista. Aquesta

observació obliga a posar en dubte qualsevol aplicació de l'evolucionisme a les societats humanes, i permet alhora cercar l'aplicabilitat de les idees de Darwin a la humanitat.

Comencem per la violència, que preocupa tots els docents. Tantes vegades s'ha dit i justificat, que sembla correcte acceptar l'agressivitat desfermada com si fos l'estat natural dels humans. Malgrat tot, no sembla pas que sigui un tret inevitable del caràcter humà. La neurobiologia actual, mitjançant experiments basats tant en l'enginy com en la ingenuïtat, i mitjançant l'observació directa de l'activitat cerebral, està fent grans avenços en qüestions que fins ara eren el regne de l'especulació. Així, s'està descobrint com arribem a percebre el dolor, i també quins són els desordres que causen la incapacitat de sentir el dolor d'altri. Quan diem "me sap greu", suposant que no hi hagi hipocresia, és perquè realment sentim dolor per la pena d'una altra persona... encara que el mal no el sofrim directament. El mecanisme està en unes cèl·lules cerebrals descobertes fa molt pocs anys, que s'activen quan tenim percepció del mal aliè: són les "neurones mirall". Aquesta capacitat de sentir pels altres és probablement la base biològica de l'empatia, que per tant no és una simple entelèquia. És possible que les actituds violentes siguin desordres d'aquest mecanisme d'empatia... i això voldria dir que la violència es pot inculcar. Per als mestres, és ben clar que un ensenyament basat en la violència genera persones violentes. Ara la biologia ens diu que pot existir un fonament per a la creença, compartida pel mateix Darwin, que una educació harmoniosa i amb valors contribueix decididament a la formació de persones sociables i saludables.

La violència individual es podrà modular tal vegada, però hi ha moltes persones que opinen que la guerra és natural. Aquesta idea guanya adeptes quan es vesteix de científisme i pretén justificar la violència organitzada amb arguments evolutius. Fonamentalment, es tracta d'assenyalar la violència extrema que explota episòdicament en les societats de ximpanzés, els nostres cosins germans. Els

Any Darwin a les Illes Balears

ximpanzés són molt semblants als humans en diversos aspectes, entre els quals hi ha la capacitat d'organitzar-se per atacar i matar els seus semblants. Però abans de dur gaire lluny aquesta comparació, convé tenir en compte els altres simis. Els goril·les i els gibons no mostren cap component d'aquesta violència. Els orangutans, de caràcter més variable, són violents de vegades, però a la seva manera peculiar i individualista. Els bonobos, que són tan a prop de nosaltres com els ximpanzés, formen societats cohesionades i extremament pacífiques. Cap anàlisi evolutiva, basada per força en la comparació entre espècies, ens podria assegurar que la guerra és natural. En canvi, tota l'evidència apunta que durant la major part de la

nostra història evolutiva fórem pacífics. La naturalitat de la guerra, doncs, queda greument qüestionada pel llegat de Darwin.

Si no podem afirmar que l'ésser humà és cruel i violent, encara podríem recórrer a l'egoisme. Aquest és justament el punt crucial del pessimisme d'arrel suposadament darwinista, perquè a fi de comptes hem sentit a dir tantes vegades allò de "la supervivència del més fort", o no? El que passa és que aquesta és una expressió desafortunada, més ideològica que no científica: el que importa per a l'evolució no és realment una cosa tan tangible com qui sobreviu, sinó allò més subtil de qui deixa més descendents a la propera generació. Aquest diferencial reproductiu posa en marxa la selecció natural, que és el gran descobriment de Darwin. Ara bé, en el cas d'animals altament socials com nosaltres, una estratègia egoista no té gaire possibilitats de prosperar, perquè sense cooperar dia a dia no es poden criar i educar infants. I aquesta necessitat de cooperar és la base de la sociobiologia, una de les herències de Darwin més controvertides, mal enteses i mal explicades: simplement, els animals com nosaltres necessiten tenir una base biològica molt forta en el seu comportament altament social.

El que resulta curiós, vist des d'una òptica profana, és que la biologia evolutiva ens hagi d'ensenyar ètica. Doncs sí, justament perquè ara estem aprenent que la conducta empàtica, pacífica i cooperativa forma part dels fonaments del nostre ésser. Gràcies al llegat de Darwin, podem començar a copsar que no som esclaus del passat ni del destí, que no som inevitablement cruels ni violents ni egoistes... Que l'esperança existeix i és al nostre abast. □

Ha organitzat:

Han patrocinat:

Universitat de les
Illes Balears

 Obra Social
SA NOSTRA Caixa de Balears

